

KULTŪRA

MENAS LITERATŪRA MOKSLAS

Kaip gali pakisti laisvė

Šio „Kultūros“ numerio tema – visavertis žmogus. Ją pradedame nuo mokslininko Jono Grigo straipsnio, kuriame autorius ieško visaverčio žmogaus apibrėžties; vienaip ar kitaip aktualios šio straipsnio mintys atsispindi ir Eduardo Jonušo gyvenimo darbuose, ir Astridos Petraitytės užrašytuose Vilniaus knygų mugės įspūdžiuose, ir Aldonos Žemaitytės interviu su Asta Junevičiene, ir trapiuose, intymiuose Jurgitos Jasponytės eilėraščiuose.

Kadangi šie žodžiai rašomi Kovo 11-osios išvakarėse, visaverčio žmogaus tema dar svarbesnė. Niekas nenuginčys, kad toks žmogus visų pirma turi būti drąsus ir sąžiningas, pasikliaujantis sveika nuovoka ir tomis vertybėmis, kurios išlieka amžinos, kad ir kaip ateinančios valdžios ar režimai bandytų jas modifikuoti. O juk dažnai girdime frazę „kintančios vertybės“, ir dar simptomiškiau, kad niekas šios frazės autorių nebeklausia, ką gi jie, tai sakydami, turi omeny. (Prisiminus neseniai paviešintą dviejų įtakingų politikų telefoninį pokalbį, drįsčiau teigti, kad kaip „pakitusi vertybė“ tam tikroje aplinkoje jau įsiteisėjo viešas melavimas).

Arba – „nuoga tiesa“, sudurstyta iš sensacingų fragmentų, iš pavienių citatų, neigiant kontekstą arba nekreipiant į jį dėmesio, kas apskritai jau tampa tendencija. Juk tikrai daug paprasčiau su-reaguoti į porą tendencingų citatų, kurias pateikia žiniasklaida, nei perskaityti visą, tarkim, triukšmą sukėlusią mokslinę monografiją (omeny turiu Nerijos Putinaitės „Nugenėtą pušį“). O juk tai nelengvas uždavinys – monografija ar ne trijų šimtų puslapių apimties...

Ar galima būti visaverčiu žmogumi – žmogumi, kuris turėtų būti sąžiningas ir sau, vardan objektyvumo sau netgi negailestingas – jeigu tingima susivokti ir pažvelgti plačiau, nei jums siūlo gandai ir bulvarinė žiniasklaida?.. Ar verta paskui stebėtis, kad atsiranda tiek žmonių išplautomis smegenimis – kad smegenų neišplautų, joms reikia duoti darbo, neleisti, kad jos dykinėtų ir nuo įvairiausių televizijos šou pavirstų šlamšto saugykla. Žmogui su išplautomis smegenimis nebereikia nei knygų, nei mokslo, nei meno, nes šie dalykai nėra ryjami ir virškinami kaip plataus asortimento prekės, tai disciplinos, kurias reikia įveikti, į kurias reikia eiti, kopti, nugalint save, savo tingumą, ribotumą, pasitenkinimą esama padėtimi.

Todėl nenuostabu, kad žmonės išplautomis smegenimis neretai ima suvokti kaip labai sudėtingus dalykus, kurie iš esmės yra labai paprasti. Tiesa, moralumas, sąžiningumas, intelektas, drąsa – tai prigimtiniai dalykai, kuriais turėtume džiaugtis ir kuriais turėtume pasitikėti, bet istorija (ne išimtis ir pati naujausioji) pateikia daugybę pavyzdžių, kaip paprasta garbinga sąvoka apauga sąmokslu teorijomis, iškraipymais, legendomis. Kitaip tariant, žmogui siūloma nebetikėti savo akimis ir ausimis, atsiriboti nuo sveikos nuovokos.

Tai tinka ir vienai iš labiausiai eksploatuojamų sąvokų – laisvei. Apie ją tiek daug kalbame, kartais per daug, jau imdami ją fetišizuoti. O juk laisvė pirmiausia susijusi su paties žmogaus vidine laisve. Žmogus, kuris meluoja, negali būti laisvas. Melas – laisvės priešas. Ir jeigu jau žmogus ima tikėti, kad melas – „pakitusi vertybė“ ir kad šia „vertybe“ galima grįsti ne tik asmeninį, bet ir valstybės gyvenimą – apie joki visavertiškumą negali būti nė kalbos.

Mes pamirštame paprastas didžiųjų sąvokų esmes. Ieškome paslėptų, neregimų, neatrastų... Bet ar to reikia? Ir kam to reikia? Ar tik ne tam, kad, užuot valdę savo protą ir sugebėjimus, patys būtume valdomi ir manipuluojami?..

Renata Šerelytė

Algimanto Kezio nuotr.

LIEPSNOJANTIS LAPAS

tu liepsnojantis lapas liepsnojančio medžio
kai naktį
nusigręžę nuo tavo šviesos vis kartoja -
beprotis –
tu sekundė tiesos kuri regintį verčia apakti:
vis skaidriau ir skaidriau tau reikės šitoj
žemėj kartotis

tu ta žygio daina kuri praneša gerą
naujieną
tu peiliu susižeidusiam vaikui kraujuotas
gyslotis
tu vos virpantis rytas kuris virs į
gaudžiančią dieną:
vis skaidriau ir skaidriau tau reikės šitoj
žemėj kartotis

saulės pieno upe tu teki nei mergaitės
svajonė
pro jos džiaugsmo pilis į kažkur vos
nujaučiamas žiotis
vis aiškesnė prasmė šitos tau begalinės
kelionės:
vis skaidriau ir skaidriau tau reikės šitoj
žemėj kartotis

Aidas Marčėnas

Šio šeštadienio Kultūros turinys

1-as psl. Renata Šerelytė. Kaip gali pakisti laisvė • **2-as psl. Jonas Grigas.** Lietuvai reikia daugiau visaverčių žmonių • **3-as psl. Naujos knygos.** Eduardas Jonušas: vaizdai ir mintys • **4-as psl. Astrida Petraitytė.** Keturios dienos, įsukusios lyg karuselė • **6 psl. Jurgita Jasponytė.** Eilėraščiai • **7-as psl. Egipto atspindžiai ir Lietuvos realybės.** Pokalbis su Lietuvos nacionalinės UNESCO komisijos generaline sekretore Asta Junevičiene • **8-as psl. Kultūros kronika**

Kitame numeryje: Etnografiniai kaimai prie Baluošo • Vilniaus knygų mugės įspūdžiai (tęsinys)

LIETUVAI REIKIA DAUGIAU VISAVERČIŲ ŽMONIŲ

Jonas Grigas

Žmonės nuolat keičiasi visame pasaulyje. Kai kur jie tampa grubesni, savanaudiški, siekiantys materialinių tikslų. Žinome, kiek bėdų žmonėms gali sukelti gripo ar kitokia epidemija. Panašiai bėdų gali sukelti ir žmonių savanaudiškas ir grubus elgesys. Vaikai, mantantys tėvus grubiai elgiantis vienus su kitais arba aplinkiniais, elgiasi panašiai. Nemandagus elgesys yra užkrečiantis, jis automatiškai sužadina mūsų smegenyse norą atsakyti tokiu pačiu elgesiu. Lietuvoje kultūros dalimi tapo rašyti įžeidžiančius elektroninius laiškus ar straipsnių internete komentarus, į kuriuos autoriai atsako taip pat nemandagiai. Augdami besistengiančių pernelyg greitai praturtėti tėvų šeimose vaikai nesiekia atkakliai mokytis, tobulėti ir daug dirbti. Šie reiškiniai Lietuvoje tampa vis labiau pastebimi.

Ką reiškia būti visaverčiu žmogumi? Neieškokime šiame žodyje tikslios semantinės prasmės. Visaverčiu laikykime tiesiog dorą, garbingą, nesavanaudišką ir empatišką žmogų, sau ir visuomenei turintį visas žmogui būdingas gerąsias vertes. Istorijoje apie tai buvo daugybė apmąstymų. Aristoteliui didžiausias žmogaus gėris buvo *eudaimonia* teisingas gyvenimas ir geras elgesys. Amerikiečiui psichologui, vienam iš humanistinės psichologijos įkūrėjų Abraham Maslow svarbiausia žmogui yra savęs realizavimas. Vokiečių kilmės psichologui Erik Homburger Erikson didžiausia žmogaus vertė yra išmintis ir sąžiningumas. Vokietijos ir JAV psichologui ir filosofui Erikui Fromui (Erich Fromm) svarbiausia žmogui yra orientacija į asmeninį tobulėjimą ir meilę, o ne į materialines vertybes ir statusą.

Keliaujant po Europos ir Azijos šalis ar Ameriką teko sutikti šimtus žmonių, kuriuos drąsiai pavadinčiau visaverčiais. O ar daug Lietuvos žmonių galėtų vadintis visaverčiais? Ar daug Seimo narių, ministrų, viceministrų, patarėjų ir padėjėjų, valstybinių institucijų tarnautojų, verslininkų, „uždirbančių“ per mėnesį 250 tūkstančių eurų (daugelis tiek neuždirba visą gyvenimą), gali vadintis visaverčiais? Ar muitininkai, kalėjimų viršininkai ir teisėjai, statantys sau pilis, ir visi kiti, kurių pajamos ir atlyginimas už darbą nekoreliuoja, gali vadintis visaverčiais žmonėmis? Ar vyriausybė, kuri renkasi ministrus ne pagal kompetenciją, ne pagal gebėjimą išspręsti tos srities problemas, o pagal ištikimybę partijai ar už senelio revoliucionieriaus nuopelnus komunizmo idealams, kad ir koks neišmanėlis būtų ar tokia vyriausybė yra visavertė?

Akivaizdu, kad beveik jokia ministerija Lietuvoje tinkamai nesprendžia jai privalomų spresti problemų, nes nesugeba. Lietuvos Seimo nariai mėliau važinėja į komandiruotes Zambijoje pažiūrėti dramblių ar Australijoje pažiūrėti kengūrų, o ne į Ameriką mokytis valdyti šalį. Kai kitos šalys tobulėja, kai gerėja jų gyvenimo lygis, Lietuva stagnuoja, todėl žmonių atlyginimai yra mažiausi Europoje, nes žmonės savo pinigais apmoka neveikniams, bet arogantiškiems valdininkams už tai, kad jie neatlieka savo pareigų, o priversta vyriausybė atlyginimus šiek tiek pakelia tik absurdiškais politiniais sprendimais. Dešimtmečiais Švietimo ir mokslo ministrais skiriami žmonės, neturintys beveik nieko bendro nei su švietimu, nei su mokslu, o kurie turėjo tuos atleido. Sveikatos apsauga rūpinasi tie, kurie nieko neišmano apie mediciną, nors yra

šimtai aukščiausios kvalifikacijos specialistų. Atėjo laikas, kai dauguma Lietuvos žmonių kalba: „Neduok Dieve dabar susirgti....“

Nepriklausomybės metais vyriausybė priteigė tiek universitetų, kuriuos ne kiekvienas gali ir suskaičiuoti. Nesvarbu, kad kai kurie jų yra tik klojimo teatrai, prie kurių pritvirtinta lentelė su užrašu „Universitetas“ ir kuriuose yra žalojama jaunimo ateitis, nesuteikiant jiems mokslo ir technologijų valdomo XXI amžiaus būtinų žinių. Didžiausias šalies turtas yra ne didelė teritorija ir gamtos ištekliai (tai turi skurstanti Rusija), bet gerai išlavintas jaunimas (būdingas neturtingiausiai ištekliais Japonijai). O tas didžiausias Lietuvos turtas jau du dešimtmečius sparčiai nyksta, iš mokyklų išeina daug beraščių jaunuolių, kurie be jokios atrankos ateina į kai kuriuos pseudouniversitetus ir kolegijas. Lietuvoje populiari televizijos laida „Klausimėlis“ puikiai parodo, kokie jaunuoliai išeina iš „tautinės“ lietuviškos

versijos.lt nuotrauka

mokyklos – net nežino, kokiame žemyne yra Lietuva. Mokytojai, gydytojai ir profesūra, kuriems patikime savo vaikų, o tuo pačiu ir Lietuvos ateitį, valdžios yra vertinami blogiau už tuos žmones, kuriems patikime savo namų santechniką.

Ar tokia valdžia yra visavertė? Ar galime tokios valdžios valdomi jaustis saugiai, būti patenkinti dabartimi ir pozityviai žiūrėti į ateitį? Ar tokia valdžia nekelia grėsmės šalies nacionaliniam saugumui? Ar normalu, kad lietuvių vaikai, gimę ir užaugę Lietuvoje ir išvykę į JAV ar kitas šalis, praranda prigimtine teisę būti Lietuvos piliečiais? Kodėl Seimas iš Lietuvos gimusių ir išaugusių vaikų bei lietuviškai kalbančių ir Lietuvą mylinčių vaikų atėmė Lietuvos pilietybę? Daug klausimų, į kuriuos niekas nenori atsakyti.

Galima būtų taip pat paklausti, ar visaverčiai žmonės valdo Lietuvos žiniasklaidą? Taip, Lietuvos žiniasklaidą, išsivadavusi iš sovietinio jungo, tapo demokratine ir beveik laisva. Beveik – todėl, kad redaktoriai nuolaidžiauja vyriausybei, politinėms partijoms ar reklamą teikiančiam verslui. Todėl žiniasklaida dažnai leidžia meluoti politikams ar verslininkams, pavyzdžiui, neigiant nesaugių technologijų riziką sveikatai. Bet ar laikraščiai ir interneto žinių tinklalapiai skleidžia tas žinias, kurių labiausiai reikia visuomenei? Iškilusis žurnalistas Romas Sakadolskis, daugelį metų iš Amerikos skleidęs Lietuvai tiesą ir šviesą, prieš mirtį yra pastebėjęs, kad sovietinės okupacijos laikais dėl cenzūros laikraščius reikėdavo skaityti tarp eilučių, o dabar – dėl silpnos žurnalistų kompetencijos.

Pavarčius Lietuvos laikraščius, paklausius radijo ir televizijos laidų gali susidaryti įspūdis, kad Europos centre XXI amžiuje gimsta nauja labai keista civilizacija. Iš vienos pusės, ji naudoja pažangiausius XXI amžiaus mokslo ir technologijų pa-

siekimus, pati plėtoja mokslinius tyrimus ir kuria naujas technologijas. Lietuvos mokslininkai – fizikai, matematikai, biochemikai ir kiti – kasmet skelbia šimtus mokslinių straipsnių geriausiuose pasaulio žurnaluose, skaito pranešimus tarptautinėse mokslinėse konferencijose, dalyvauja Europos Sąjungos ir NATO projektuose, kuria naujas medžiagas ir technologijas. Tačiau iš kitos pusės čia kles-ti viduramžių pasaulėžiūra, ideologija ir antimokslas su astrologų, ekstrasensų, magų, burtininkų ir raganų pranašystėmis. Dar daugiau tamsybinės informacijos galima rasti interneto svetainėse. Norime būti patraukli ir imli ateinančioms aukštosioms technologijoms Europos šalimi, didžiuojamės, kad apie 80 procentų mūsų abiturientų studijuoja Lietuvos ir Vakarų Europos bei JAV universitetuose. Tačiau tuo pat metu Lietuvos žiniasklaidos priemonės skleidžia žemiausio lygio šamanizmą, kuris buvo neatskiriamas gyvenimo palydovas pirmųjų žmonių visuomenėje, kai gamtos reiškiniai buvo suprantami kaip gerų ir pikty antgamtinių jėgų apraiška. Ji skleidžia magiją, kuri yra laukiniam žmogui būdingų pažiūrų liekana.

Neracionalumo bangos plūsta į Lietuvą iš Rytų ir Vakarų, o mokslas iš mūsų laboratorijų ir gabiausias jaunimas plūsta į Vakarus, kur jų idėjos materializuojasi ir brangiai grįžta atgal. Tai gali sutrikdyti visuomenę, izoliuoti moksliniam tyrimams ir žinių kūrybai dar atsida-vusius protus, padaryti šalį nepatrauklia investicijoms ir naujų technologijų plėtrai. Mokslinis neraštingumas kelia grėsmę mokslu ir technologijomis pagrįstai visuomenei, nes mokslas tapo visuomenės varomąja jėga. Lietuvos radijo ir televizijos programose daug laidų apie magiją, ekstrasensus, burtus, telekinezę ir kitus antimokslinius reiškinius. Pelno vaikymasis ištrina ribą tarp informacijos ir pramogų, veikiančių tik žiūrovų jausmus. Parapsichologijai ar aiškiaregystei skiriamas geriausias eterio laikas. Mokslas seniai įrodė, kad astrologija ir horoskopai neturi jokio mokslinio pagrindo ir neverti dėmesio. Daugybę kartų įrodyta, kad nėra jokio ryšio tarp Zodiako ir žmogaus charakterio, elgesio ir lemties. Išsivysčiusiose šalyse astrologija nėra laikoma mokslu. Tačiau Lietuvos televizijos laidose mokslininkai sodinami su burtininkais prie vieno stalo, lyg norint pabrėžti, kad tai yra dviejų lygiaverčių nuomonių diskusija. To tik ir tetrokšta burtininkai ir pranašai – tai puiki jų antimokslinės veiklos propaganda. Tokia padėtis daro gėdą mūsų valstybei.

Yra šimtai mokslininkų, kurie savo darbais gar-sina Lietuvą pasaulyje. Ar žiniasklaida apie tai informuoja žmones? Ne. Universitetuose ir dešimtyse mokslo institutų bei mokslo centrų kas savaitę ar dažniau kas nors atrandama, sukuriamą, ištiriama, ko niekas pasaulyje nežinojo, bet kas yra daug svarbiau nei kažkieno kažkur įspirtas į vartus kamuolys. Ar žurnalistai dažnai apsilanko mokslo laboratorijose, ar pasidomi, kam naudojami kasmet šimtai milijonų eurų mokslui skirtų mokesčių mokėtojų (arba skolintų) pinigų? Radijo ir televizijos laidose nuolat puikuojausi ragana arba būrėja, pusplikės netalentingos 11-jo ryškio „žvaigždės“ (tokio ryškio žvaigždės ne tik plika akimi, bet ir pro silpnesnį teleskopą yra nematomos), bet ne garbus mokslininkas. Žiniasklaidai yra daug svarbiau daugybę kartų per radiją ir televiziją kartoti per dieną, kas kokioje pasaulio šalyje kam išpyrė į vartus ar įmetė į krepšį kamuolį nei padarė atradimą ar sukūrė naują technologiją, kurie lemia mūsų gyvenimo kokybę ir ateitį.

Nukelta į 3 psl.

Atkelta iš 2 psl.

Per televizijos kanalus nuolat kartojami vis tie patys kriminaliniai serialai arba rusiškų kanalų propaganda. Kodėl? Ko jie moko žmones, kokią tikslą turi tų televizijos kanalų vadovai? Kas nežino, kas Lietuvoje vyksta gero, tie neviltingai apimti ir perspektyvų nematantys garuoja iš šalies, tarsį vandenilis iš atmosferos. Kai žiniasklaida neskleidžia pozityvių žinių, tyčia ar dėl kompetencijos stokos slepia visuomenės kuriamą gėrį ir nuolat mėgaujasi kriminalais, man atrodo, ji skleidžia ne kultūrą, bet nusikalstamą antvisuomeninę veiklą. Pozityvus mąstymas gali nuversti kalnus, negatyvus griaua visuomenę. Tas Lietuvoje ir vyksta.

Bet ar šie klausimai teisingi? Nukrypškime truputį nuo Lietuvos tikrovės, kurios norėtume šviesesnės. Ne visi žmonės pasaulyje gyvena ir mąsto taip, kaip mes Lietuvoje. Ir Lietuvoje yra daug sąžiningų ir kartu materialiai klestinčių žmonių. O kaip visavertės visuomenės kuriasi kitose šalyse? Kolumbijos universiteto (JAV) psichologijos profesorius Ken Sheldon knygoje „*Optimal Human Being*” (Optimalus žmogus) rašydamas, kaip pasiekti dorą, sąžiningumą ir harmoniją gyvenimo kelyje, kad būtume sveikesni ir laimingesni, mano, kad gyvenime yra svarbu subalansuoti savo poreikius.

Daugelis tyrimų parodė, kad įvairių kultūrų žmonėms reikia savarankiškumo, kompetencijos, bendravimo, saugumo ir savigarbos. Savarankiški žmonės jaučiasi, kad jie yra savo gyvenimo autoriai, galintys laisvai reikšti savo vertybes ir kurti savo tapatumą, talentus ir autoritetą. Kompetentingi ir save gerbiantys žmonės jaučiasi teisingai siekiantys savo tikslų ir yra teigiamai vertinami kitų. Bendraujantys ir besijaučiantys saugūs žmonės jaučiasi socialiai susiję su kitais ir yra saugios visuomenės dalimi. Svarbiausia suderinti šiuos poreikius. Jų nesuderinus, sunku pasiekti optimalų gyvenimą. Pavyzdžiui, pagalvokime apie darboholiką, kuris yra labai savarankiškas, saugus, kompetentingas, save gerbiantis, bet užsidaręs, mažai socialiai susijęs su kitais. Nepaisant jo didžiųjų pasiekimų gyvenime, jis tikėtina bus linkęs į susvetimėjimą, liūdesį ir vienatvę.

Svarbu siekti harmoningų tikslų. Siekiant savo tikslų, būtina, kad jaustumėmės, jog mūsų asmenybė nuolat keičiasi norima kryptimi. Bet vien to nepakanka. Išsikeltų tikslų pasiekimas mūsų dar nepadaro laimingais, sveikais ir patenkintais gyvenimu. Svarbu, kad tie tikslai suteiktų vidinę harmoniją. Harmoniją teikiančiais tikslais žmonės įvardija tokius, kurie dera su jų tapatybe, pagrindiniais poreikiais, asmenybe ir talentais. Galima išivaizduoti situaciją, kai labai išmanus ir gabus jaunuolis yra tėvų verčiamas studijuoti mediciną, bet jis jaučia, kad dirbdamas ilgas valandas, dažnai ir naktį, neturės savarankiškumo, negalės bendrauti su draugais. Jam tai nėra optimali sąlyga gyvenime. Arba imkime merginą, kuri vaikystėje turėjo talentą muzikai, bet niekada nesidžiaugė tuo, ką ji daro, niekada nelaikė to darbo savo tapatybės dalimi. Tai taip pat nesuteikia laimės.

Tikslus ir visuomeninį vaidmenį svarbu pasirinkti išmintingai. Erich Fromm buvo teisus sakydamas, kad rinkdamasis *išorinius tikslus* – pinigus, grožį ir statusą – tapsite mažiau laimingas, nei siekdamas *vidinių tikslų* –

intymumo, bendrumo ir asmeninio tobulėjimo. Taip pat svarbu pasirinkti visuomeninį vaidmenį, kuris geriausiai atitinka mūsų išskirtinę asmenybę. Kartais turime daug tikslų, todėl svarbu siekti asmenybės sujungimo į visumą. Tokios harmoningos asmenybės pasizymi didesne savigarba, jie atviresni naujiems iššūkiams, jie gyvybingesni, labiau patenkinti gyvenimu, pasizymi saviraiška ir gera nuotaika. Jie pozityviai mąsto ir geriau sutaria su kitais.

Todėl dažnai siekiame tobulinti save ir pasaulį. Nors mūsų asmenybę labai įtakoja paveldėti genai, bet tai nereiškia, kad asmenybės negalima keisti savo veikla ir elgesiu, nugalint stresą, pozityviai mąstant ir elgiantis. Tik dažnai mes nenorime keistis. Kartais kovoti su nusistovėjusiomis pažiūromis yra naudinga. Kai kurie revoliucionieriai matė didelę prasmę kovdami prieš nusistovėjusią tvarką. Todėl svarbu yra prisiminti atsakomybę už savo tikslus ir pasirinkimus. Kartais prisiimame tikslus, kurie veikia prieš mūsų tapatybę, talentus ir esminius poreikius. Todėl reikia išsiklausti savo procesus vertinančio kūno ir būti pasiruošusiam keisti savo tikslus, jei tai atrodo būtina.

Anot vieno iš humanistinės psichologijos ikūrėjų Carl Rogers, reikia ugdyti pasitikėjimą savo galimybėmis ir žinoti, kas yra svarbu mūsų pilnaverčiam gyvenimui. Sheldon pastebėjo, kad žmonės laikui bėgant dažnai keičiasi, labiau vertindami minėtuosius vidinius tikslus nei išorinius, ir daro išvadą, kad reikia pasitikėti savimi ir atsisakyti tikslo, kuris nepadedą mūsų tobulėjimui. Stipraus vidinio tikslo siekimas yra susijęs su socialiniu elgesiu, tokiu kaip pagalba kitiems kasdieniame gyvenime, kuris skatina mus dvasiškai tobulėti.

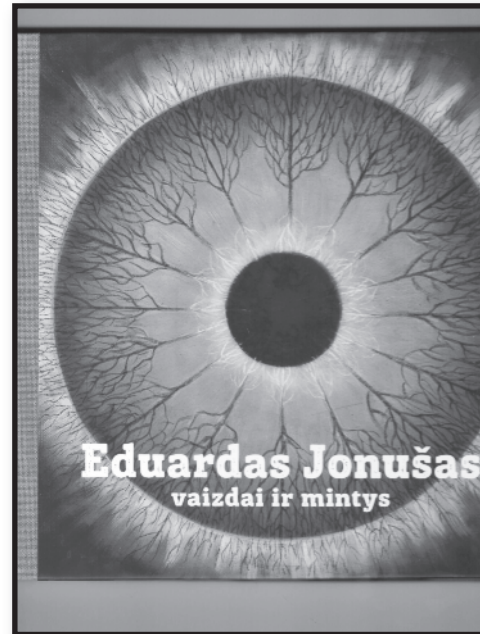
Vienos universiteto Austrijoje neurologijos ir psichiatrijos profesorius Viktor Frankl knygoje „*Man's Search for Meaning*” (Žmogus ieško prasmės) rašo: „Buvimas žmogumi visada rodo į kažką kita nei save patį. Kuo labiau pamirštame save, atsiduodami tarnauti kitiems reikalams ar kitiems žmonėms, tuo žmogiškesni tampame, tuo daugiau save įprasminame.”

Gyvenimo pabaigoje minėtasis Maslovas pasiūlė naują savęs įprasminimą, pavadinęs tai *savitranscendencija*, pralenkiant save, viršijant savo galimybes. Sheldon mano, kad tapti visaverčiu žmogumi gali palengvinti siekis aukštesnių tikslų, kurie leidžia tarnauti kitiems. Siekiant asmenybės integracijos, reikia integruotis į platesnį socialinį gyvenimą, nei tas, į kurį esate išsprautas, dirbdamas laboratorijoje, redakcijoje, ministerijoje ar kitur. Ir nereikia ieškoti tik sau naudingų dalykų, bet stengtis būti naudingi kitiems.

O ką gausime, jei pasirinksime tai prioritetais? Būsime kelyje, vedančiame į asmenybę, kuria galime tapti. Kiekvienas yra savo gyvenimo kalvis. Bet visavertis žmogus pasižymi optimalia sveikata, gerove ir laime, todėl iš tokių asmenybių galime daug išmokyti. Tikėkimės, kad žmogiškojo visavertiškumo idėjos ateis ir į Lietuvą. Fizikai žino, kad iš chaoso kada nors atsiranda tvarka ir grožis. Kada nors ir mes galėsime didžiuliais būdais visaverčiais žmonėmis ir gerbti savo garbingų žmonių nesavanaudišką vyriausybę. Ir atsakymas į klausimą yra toks: Lietuvai labai reikia daugiau visaverčių žmonių. Jų ir dabar yra, tik jų kritinė masė dar per maža. Bet ji išaugo. □

EDUARDAS JONUŠAS: VAIZDAI IR MINTYS

Menininkas Eduardas Jonušas Neringoje, Nidoje, pragyveno daugiau kaip keturiasdešimt savo gyvenimo metų. Knygoje „Eduardas Jonušas: vaizdai ir mintys” spausdinamos ištraukos iš jo prisiminimų „Likimo spąstuose”. Taip pat kolegų dailininkų, rašytojų, leidėjų, mokslininkų – Eduardo bičiulių – prisimena įspūdingus susitikimus su šiuo menininku, pabrėždami jo širdies dosnumą, jautrumą grožiui ir nepakantumą blogiui. Knyga iliustruota Eduardo paveikslais ir nuotraukomis iš jo asmeninio gyvenimo.

Eduardas Jonušas. Vaizdai ir mintys. Sudarytoja ir redaktorė Aldona Žemaitytė- Petrauskienė. Dailininkas Rokas Gelažius. – „Eglės” leidykla, 2015, Klaipėda

Prof. Dietmar Willoweit

SUSITIKIMŲ AKIMIRKOS

Ištrauka iš knygos

Jau vos įžengus į jo namus, akimirka man užkando žadą. Prie laukųjų durų kabėjo plieniniai vokiški šalmai, praeitin nugrimzdusių laikų priminimas. Vaikystėje ir jaunystėje mintyse dažnai vaizduodavausi šią tragediją. Čia sutikau naują savo tėviškę gyventoją, supratęsį pasitraukusiųjų skausmą ir besistengusį išsaugoti nugrimzdusio pasaulio liudijimus – tai geriausiai matyti senosiose Nidos kapinėse ir jo pastatytame kurėne.

Tačiau stipresnis buvo antrasis įspūdis. Užlipus laiptais į dirbtuvę, atsivėrė slegiantys vaizdai, kuriuose tarsi matei iliustruotą komentarą A. Solženycino „Gulago archipelagui.” O juos sergėjo kampe stovintis Lenino biustas slobino akimis. Visi tie paveikslai išnirė iš asmeninės patirties, išgyvenimų, kurių pamiršti Eduardas nebegalėjo.

Susitikimas su žmogumi, praėjusiu XX amžiaus pragarus ir sugebėjusiu juos perteikti paveikslų simbolių kalba, gerokai padėjo suvokti epochą, kurioje gimiau.

Eduardas Jonušas savo dirbtuvėje 2003 m. Fone dailininko Vytauto Ciplijausko paveikslas „Jonušų šeima”, 1984–2002.

Keturios dienos, įsukusios lyg karuselė

Astrida Petraitytė

Vilniaus knygų mugė – šiemet jau septyniolika, – manau, spėjo išugdyti savus fanatikus, tuos prisiekėlius, kurie jei ne visas keturias dienas nuo ryto iki vakaro, tai bent kelis pusdienius praleidžia šioje Kultūros Mekoje. Ir ne tiek sukiojamiesi tarp knygų stendų, pirkdami ar šiaip grožėdamiesi, labiau – lakstydami iš renginio į renginį: susitikimus su autoriumi, diskusijas ir t.t. Priklausau šiai į Knygų mugės šurmulį smagiai pasineriančiai grupei – žinia, nei viską aprėpti gali, nei visur veržiesi, o kai kur ir nepatenki – tuo pačiu laiku besidubliuojant dviems ar net daugiau dominantiems renginiams ar gerbėjams užkimšus net renginio salės tarpdurį. Šiemetinė Vilniaus knygų mugė, vykusi vasario 25–28 d. d., buvo įvardyta žaismingai *literatūriškai*: „Personažas ieško autoriaus“. Keturios dienos įsuko lyg karuselė, prieš akis pralėkė prašmėžavo vaizdai, veidai, spalvos, emocijos... Mano įspūdžiai – fragmentiški ir asmeniškai, toli gražu nepretenduojantys į visumos vaizdą.

Oficialios ceremonijos

Knygų mugė, suprantama, prasiėjo oficialiu Atidarymu – nežinia, kieno režisūrinės išmonės dėka, tai visai nepanašėjo į „tradicinę“ nuobodžią, valdiškų kalbų prikimštą ceremoniją. Kalbėlių būta, bet ir tos – trumpos, netgi šmaikščios. Štai LR prezidentė Dalia Grybauskaitė, perkirpusi simbolinę juostelę, žaismingai pasidžiaugė, kad prisipirkus mugėje knygų, gali niekam neprisipažint, ką skaitai... Meras Šimašius irgi trumpai pasidžiaugė švente. O trečioji kalbėtoja – šiemetinė Nacionalinės kultūros ir meno premijos laureatė eseistė Giedra Radvilavičiūtė – priminė 2008 m. Davoso forumo išsakytą kažkokio futurologo prognozę, jog po keliolikos metų atmirsianti knyga, ir šiai ištarmei opo-

Mugę atidariusi Prezidentė Dalia Grybauskaitė (k.) domėjosi leidyklų naujienomis.

navo neseniai mus palikusio rašytojo Umberto Eco pasiūlymu: po dviejų valandų skaitymo kompiuteryje akys tampa teniso kamuoliukais, be to, prarandi malonumą skaityti gulėdamas lovoje ant šono... O ir šurmulyms mūšikėje Knygų mugėje, daugelio rankoje švytruojantys firminiai leidyklų maišeliai su pirkiniais šią žinią apie mirtį (prisiminkim M. Twain'ą) rodo esant gerokai perdėtą.

O visa Atidarymo ceremonija sumanyta kaip mažas spektakliukas, padvelkė ir jaunatviškumu, ir žaismingumu: iškart erdvoje (prisikimšusioje) salėje pavieniui išsimėtę jaunuoliai vienas po kito išsakė savąjį (personažo) „aš“: tai ir nebylys (jo mintys garsiai skamba), ir jauna daininga mergaitė, ir pan. Galiausiai, visų personažų balsams susiliejus į chorą, scenon įžengė juos suvaldyti pasiryžęs Autorius – aktorius Andrius Bialobžeskis. Kadangi (tradiškai) dyka scena scenografinio meno buvo perkeista į teatrinę – jos gi-

lumoje matėme keletą paslaptį žadančių durų, Autorius turėjo galimybę, šias dureles atverdamas, išsikviesti dabar jau ir „kūniškus“ personažus (pavyzdžiui, berniuką su dviračiu), ne tik jų balsą. O pro vienas duris „išsiveržė“ saksofonistas (Petras Vyšniauskas, matyt, kaip personažas), smagiai ceremonijai dar didesnio smagumo suteikęs.

Knygų mugėje kasmet gausu įvairių apdovanojimų ceremonijų. Nepabuvojau Knygos meno laureatų pagerbime (Pagrindinė Metų premija paskirta dailininkui Vilmui Narečioniui už knygą „Sparnuotosios raidės. Leonardo da Vinci pasakos reginčiųjų ir Brailio raštu“; teikta ir daugiau premijų bei diplomų).

Ketinau pasižiūrėti, kaip vyks tosios nustekentos Patriotų premijos ceremonija (Krašto apsaugos ministrui atsisakius pasirašyt vertinimo komisijos tarsi jau paskirtą vieną šios nominacijos premiją – Nerijai Putinaitei už „Nugenėtą pušį“, dėl to visuomenėje ir žiniasklaidoje užvirus nemenkiems, priešingas pozicijas ginantiems debatams, net knygos „Kaunas 1918–2015. Architektūros gidas“ autoriams atsisakius savosios premijos, likus tik vienai laureatei – knygų vaikams kategorijoje įvertintai Kristinai Gudonytei, pastaroji, regis, apdovanota kitu laiku). Bet įteikta – pusvalandžiu ir nukėlus, ir su trumpinus renginį – Jurgos Ivanauskaitės premiją (šių dviejų premijų teikimas programoje buvo „sublokuotas“ į vieną renginį). O ja už eilėraščių knyga „Mėnulis yra tabletė“ – pažymėjus, kad tai žaismingo, bet niūraus grožio poezija – pagerbta Aušra Kaziliūnaitė, galbūt daugiau žinoma iš įvairių viešų akcijų, nebūtinai visuomenės palankiai vertinamų. Bet tinka visuomeniu aktyvumu pasižymėjusios Jurgos Ivanauskaitės vardu pagerbti bent tiek *enfant terrible*.

Taigi vertinimo komisijos pirmininkei filosofei Jūratei Baranovai tarus poetę pristatantį žodį, Rašytojų sąjun-

gos pirmininkui Antanui A. Jonynui įteikus diplomą, o Jurgos mamai Ingridai Korsakaitei bei seserei Radvilei Racėnaitei laureatę apdovanojus drambliuku (iš Ivanauskaitės kolekcijos), Aušra Kaziliūnaitė prisipažino nuolat patirianti vidinę kovą tarp polinkio būti gera, prisitaikyti – ir būtinybės būti sąžininga, ginti savo principus.

Kone finalinis Knygų mugės renginys kasmet – akcijos „Metų knygos rinkimai“ laureatų pagerbimas. Tai skaitytojų valia išrinktos geriausios 2015-ųjų knygos keturiuose nominacijose: suaugusiems, paaugliams, vaikams ir poezijos knyga. Gerokai prieš mugę ekspertų komisija paskelbia pretendenčių penketukus, tada jau kiekvieno valia balsuoti už vieną ar kitą knygą (turbūt šiek tiek ir loterijos tame žaidime esama, bet juk tai ne priežastis nesidžiaugti laimėtojais).

Kaip visad, taip ir šįkart, paskutinę mugės dieną erdvion forumo scenon sukviesti visi autoriai, kuriuos ekspertai manė esant vertais išskyrimo iš literatūrinio metų derliaus (tik Antanas Šileika, nominuotas už romaną „Pirkiniai išsimokėtinai“, neatkeliavo iš Kanados). Kultūros ministras Š. Birutis pirmiausia diplomais pagerbė geriausių rašinių ir recenzijų apie nominuotąsias knygas autorius (moksleivius ir profesionalius kritikus), tada jau apdovanojo laureatus: poetą Vladą Braziūną už knygą „Stalo kalnas“, paaugliams skirtą Rebekos Unos „Atjunk“, knygelę vaikams „Adeles dienoraštis. Ruduo“ parašiusią ir iliustravusią Ramunę Savickytę, o jau knygų suaugusiems kategorijoje premiją pelnė Dalia Staponkutė už esė knygą „Iš dviejų renkuosi trečią“. Kipre jau daugelį metų gyvenanti, tik vienai dienai Vilniui šia proga atvykusi eseistė (ir vertėja) Staponkutė, tardama padėkos žodį, gražiai išsitarė apie *kalbos glėbį*, saugantį ir nutolus nuo gimtos šalies.

Nukelta į 5 psl.

Metų premija apdovanota dailininko Vilmo Narečionio knyga „Sparnuotosios raidės. Leonardo da Vinci pasakos reginčiųjų ir Brailio raštu“.

Dominuojanti tendencija: *non fiction*

Prieš mugę surengtoje spaudos konferencijoje Lietuvos kultūros instituto (vieno iš mugės organizatorių) vadovė Aušrinė Žilinskienė atkreipė dėmesį į renginių programoje išryškėjusią tendenciją: dominuoja ne grožinė literatūra, bet – dokumentinė, istorinė, biografinė, taigi – *non fiction*.

Regis, ryškėja ir tendencija užuot ieškojus egzotiškų potyrių tolimose šalyse, siekti geriau pažinti savąjį kraštą, savąjį miestą, net – gatvę (Štai Vilniuje, teko girdėti, itin populiarėja „savaitgalio ekskursijos“ – kelių valandų pasivaikščiojimai kartu su vadovu po vieną ar kitą, nebūtinai patį vaizdingiausią rajoną). Rankoje laikant išsamų, intriguojantį *miesto gidą* visai smagu ir savarankiškai į žvalgybinę kelionę leistis.

Vokiečių gatvė dažnai patenka į manąjį maršrutą, tad susidomėjau Aelitos Ambrulevičiūtės knygos „Prabilę namai: XIX a. Vokiečių gatvės eskizai“ pristatymu. Renginyje dalyvavęs prof. Alfredas Bumlauskas įvardijo šią gatvę kaip *netektį*, kaip skaudžią pokario („socializmo statybų“) iliustraciją: erdviu „prospektu“ Vokiečių gatvė tapusi toli gražu ne karo metais, o 1956 m., kai apgriuvę namai nušluoti... Gaila, iš pačios Ambrulevičiūtės pasisakymo nepaaiškėjo, ar leidinį paėmus į ranką galėtum žingsnis po žingsnio patirti tą XIX amžiaus gatvę, namas po namo atkurti būtajį vaizdą.. Buvo įvardyta, kad XIX a. iš Vokiečių gatvės pasitraukė didikai, užleisdami vietą prekybininkams (daugiausia – žydams). Vis dėlto nedaugžodžiaujančios autorės kalba vis sukosi apie reklamą: būtent ši inspiravusi leidinį (mat vartydama senąją spaudą, buvo nustebinta, kad kone kas antra reklamuojama prekė ar prekybvietė – Vokiečių gatvė); reklamų pavyzdžių regėjome ekrane...

Užtat tikrai patikėjau, kad vaikščiojant po Vilnių – vienam ar su svečiais – verta į rankas paimti knygą „Vilnius 1900–2016. Architektūros gidas“. Pristatytas jau trečiasis šios knygos, parengtos autorių kolektyvo, leidimas (leidykla „Lapas“ kartu su „Architektūros fondu“), bet, kaip aiškėjo iš leidėjų ir rengėjų atstovų (Marijos Drėmaitės ir kt.) – jis esmingai atnaujintas. Neformalų autorių požiūrį, manyčiau, labiau liudija ne tiek papildymai (juk išsiplečiančios „šiandienos“ ribos to savaime reikalauja), kiek – kai kurių ankstesnių objektų išbraukimai, atsisojimai. Šis gidas mums padės paekskursuoti po pastarojo šimtmečio įvairių laikotarpių Vilnių: tarpukario, sovietinį ir t.t. Buvo pabrėžta: pristatomi ne tik „gražiausi“ statiniai, bet ir kitais kriterijais – pvz., socialinio reikšmingumo – išskirti objektai. Įdomu (ir, manau, ypač vertinga), kad šioje knygoje pristatoma ir tai, ko paprastai tokiuose *giduose* nerasi: kai kurie jau išnykę statiniai...

Rengėjos pasidžiaugė ir kitu savo leidiniu – „Kaunas 1918–2015. Architektūros gidas“, bent jau Kaune tapusiu bestselleriu.

Žinoma, intriguoja ir kelionių į tolimas, egzotiškas šalis knygos – paprastai prisodrintos išpūdingų nuotraukų, ir nejudriems žmonėms leidžiančių patirti kitokią gamtą, kitokią

Akimirka iš Muzikos salėje vykstančio renginio.

civilizaciją... Štai fotografas Marius Abramavičius jau ne pirmo apsilankymo Irane išpūdžius suguldė į knygą „Iranas – kita Mėnulio pusė“. Kalbinamas renginį vedusio vertėjo Tomo Čepaičio, jis pripažino, kad ši musulmoniška šalis – patriarchališka, gyvenimas čia grįstas draudimais, vis dėlto pažymėjo skirtį tarp viešo ir privataus gyvenimo (o taip, mes, prisimindami savo sovietines tradicijas, tai galime gerai suprasti) bei ypatingą žmonių svetingumą – ypač nuošalesnėse vietovėse, kur užsieniečiai neužklystą. Kadangi jis pats keliauja toli gražu ne turistų pramintais keliais, tai šalis ir atsiveria tarsi nematomoji Mėnulio pusė. Specifinė dominuojanti kraštovaizdžio spalva – rusva, ochros, – ir patį Iraną daro „mėnulišką“ (ypač jei į kokią jo kampelį keliauji keliolika valandų autobusu, ką, regis, mielai darė Abramavičius).

Tiesiog – Literatūra

Nors grožinę literatūrą išties ima gožti dokumentika, istorinės interpretacijos ir pan., vis dėlto pasiilgstame gero, tikro romano (novelės, dramos, poezijos), šviežumu dvelkiančios naujienos ar šimtmečiais patikrintos klasikos. Iš pastarosios lobyno likimas man švystelėjo ir dovanėlė – pačią knygą, ne tik turiningą jos pristatymą: „Tėbų romaną“ išleidusios Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto lei-

dyklos vadovas Gytis Vaškelis jau po renginio paskelbė knygą dovanojams klausimus iš auditorijos uždavusiems, o aš buvau viena iš dviejų...

Bet pirma patirta įdomi pažintis su Viduramžių literatūra, su šio „Tėbų romano“ kontekstu ir ypatumais... Renginį vedęs Sigitas Narbutas (dabar – Mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos direktorius, prieš tai darbavęs LLTI) priminė, kad romanas išėjo „Viduramžių literatūros“ serijoje, tai dvyliktoji šios serijos knyga, tiesa, pasirodžiusi po kelerių metų intervalo nuo vienuoliktosios (galime numanyti, kad pauzė lėmė finansinės priežastys). Vertėjos ir komentarų autorės Genovaitės Dručkutės pasisakymas kartu su jį papildžiusių Živilės Nedzinskaitės žodžiu neišmanėliams nušvietė tajį savią istorinį-kultūrinį fenomeną – prancūzų viduramžius (tai buvęs kone tūkstantmečio laikotarpis, atgimimus patyręs IX bei XII amžiais) ir literatūrinį šios epochos kūrinių savitumus (pvz., dar glaudžias sąsajas su antika; kaip pažymėjo Dručkutė, „Tėbų romane“ rasime ir iš didžiosios raidės rašomą krikščioniškąjį „Dievą“, ir mažąją pažymėtą kokią pagonišką „dievą“). Pristatytoji knyga – tai seno graikiško mito, Stacijaus perteikto lotynų kalba, romaniškasis, t.y. prancūziškas (iš čia kilęs ir pats terminas – romanas) gan laisvas vertimas. Nedzinskaitė priminė sudėtingą pačių Tėbų istoriją: šis grai-

kų miestas vis išiveldavęs į karus su „konkurentais“ Atėnais ir Sparta, iki mūsų dienų neišlikę didingų jo statinių...

Esu Valdo Papievio gerbėja nuo mane pakerejusio romano „Vienos vasaros emigrantai“ laikų. Po to buvo „Eiti“ – tarsi gyvenimo klajūno užrašai (romano siužetas minimalus ir, regis, net nelabai būtinas, svarbu – herojaus potyriai, išgyvenimai, pagavos); būtent – gyvenimo klajūno, ne – pasaulio; nors abu šie romanai (kaip ir naujasis) yra „prancūziški“, herojaus – akivaizdu, kad ir autoriaus – visai ne-traukia „geografinės platumos“. Paryžiuje jau senokai gyvenantis Papievis mugėje dalyvavo su savo naujuoju romanu „Odilė, arba Oro uostų vienvietė“ (nesu dar jo perskaičiusi, bet žinau, kad skaitysiu). Nekeista, kad mažakalbio rašytojo romano pristatyme dalyvavo nemenka „palaikymo komanda“: be renginį vedusios LRT žurnalistės Jolantos Kryževičienės ir paties autoriaus, romaną aptarė taip pat „paryžietė“ (atvykusi į tėvų gimtąją Lietuvą, jai atkūrus nepriklausomybę) Karolina Masiulytė-Paliulienė, poetas ir publicistas Liudvikas Jakimavičius, kultūrologas ir visuomenės veikėjas Darius Kuolys (visi trys vyrai, regis, yra bendrakursiai, tad besibičiliaujantys nuo senų laikų).

Masiulytė-Paliulienė pažymėjo, kad autorius yra perpratus prancūzų aukštuomenės gyvenimo subtilumus, o tai pašaliečiui nėra lengva. (Papievis prisipažino, kad Paryžiuje jaučiasi savas). Kuolys ypač jautriai žodžiu įvertino bičiulį (esąs kartos moralinis kamertonas, tęsia biliūnišką moralaus jautrumo tradiciją) ir jo paskutinį romaną: šis persmelktas prasmės ilgesio, laiko pajautos, atspindis lietuvišką žvilgsnį į Vakarų Europą, išreiškias atsisveikinimą su XX amžiumi... Kuoliui akcentavus subtilų rašytojo kalbos jausmą – romanų sakiniai paklūsta ypatingam ritmui, prisiminus Papievio kartą ištartą repliką „čia vienu skiemeniu per daug“ – šis atsiliepė: jam svarbu ne tik skiemenų, bet ir raidžių skaičius (pvz., ar „nueit“, ar „nueiti“). O Jakimavičiaus reziumė: Papieviui už naratyvą svarbiau – pasakojimo stilius.

Mugės svečias – ukrainiečių rašytojas Andrejus Kurkovas.

Astridos Petraitytės nuotr.

Pabaiga kitame numeryje

JURGITA JASPONYTĖ • EILĖRAŠČIAI

Jurgita Jasponytė – poetė, gimusi 1981 m. Zarasuose. 2003 m. baigė lietuvių kalbą ir literatūrą Vilniaus pedagoginiame universitete. 2014 m. Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla išleido pirmąją poetės eilėraščių knygą „Šaltupė“. Ši knyga – viena iš 2015 metų poezijos knygų penketuko, nominuoto Metų knygos rinkimams.

Nesančių fotografijų žiūrėjimas

I.

čia aš sergu malonumais
o čia manęs dar nebuvo
čia dygo pieniniai protiniai
ropojau po kalnus vijoklėm
žibutėm
partizaniškais bunkeriais
burtais bobutės
nuo rožės ir nuo gyvatės

II.

čia buvo pirmas sostinės kovas
bendrabutis
snigo vidun pro gyvatvories paltų
sutemoti šešėliai čia kaupėsi
rengėsi
plikos kambario sienos
kurias dar reikia ištverti
po remonto
po statybininkų išgertuvių
visai be tapetų
čia sėdėdavom
kojas nukorę
kol
medžius išravėjo turistans
išmūrijo – niekas neprašė –
takelį
į keletą įtikėtų knygų
ant aplūžusių bastėjos
laiptelių

III.

į medinę pirtelę
salutėj
su paslėptu mažu peiliuku
kas vakarą susirinkdavo dvaselės
ir rausvoj šviesoje
imdavo ryškinti juostas

Zarasai

Vėjų močios namuos
sukas velenas:

diedukas kūrija
ant sklepo
vėjo malūnėlis suka dūmą
po to atgal atsisuka –

sugrįžta kaip perkūnija
ir išmuša saugiklį
laukinis
prijaukintas
duonos kvapas
babcę primena
ir gimti
susiruošia naujas vaikas

Elenos Zichon nuotrauka

laikas
keistis
susikaupia
staiga
prakiūra lietumi
ir virš gyvenviečių
kur gentys vietinės
vadinasi žmonėmis
išauga šitas miestas
ant olos žieminės lapės

danguj jis atsispindi –
kaip didelė žuvis
kaip plaukianti
pavėjui.

Skruzdės

jis moka gyventi
įsiteikti gyvenimu
išvarstyti
žemės patvartės
raišteliais –
skylutė lieka –
įkurti
niekam nematomas
kuklias kapinaites
metafiziniu siūlu –
rašymo pėdsaku –
kartis

taip įlipa
jau ne į patį pirmą
patį antrą
lapą
kai perskaitai
suėda

net ne todėl
kad būtų
slaptas
pranešimas nuo
nepažįstamo iš dagerotipų
visatos dievo

tiktai todėl
kad į Makondą
pabaiga artėja

dar šiandien
mano kūnas
kimus
tavim besiblašantis
skruzdėm apėjęs –

ryte jame radom urvus!

Vienatvės erčia

Šaltupės gatvės makondas
namas
kur dienąnakt praviros durys
į gatvę

geras žmogus brakonierius
Miša Snetkovas ir
geros jo žuvys
praryja auksinę buendijų vienatvę

ir trokšdami žiobčioja
tušti kibirai –
apkabinimai
vienišų oro gūsių:

nuovargis
blunkantis rytas –

vienatvės erčia
į bemiegę delčią

tėkmę pasuko.

Kamajai

Kartus tam labay ir Swietas,
Kurs pewnos nietur czie wietas,
Reykie jam plaukitie,
Wejelus waykitie,
Pa Swietu.
(A. Strazdas. Giesmė apie siratas)

Būna kaimai miesteliai –
akys nėra regėję
o žino keliukus
į kiekvieną gyvenimą
dažniausiai medinį

ir vėją
miesteliai tie gano
sugauna ir pakiša
prie pirtelės po dūminiu akmeniu

atmenu –
kojas parietus sėdėjo ant jo
pagranduko sesuo –

siuvinėdama atmintį

ties jos ir belikę

.....

rūkas už lango baubia
atsimerkiu –
pirtelė kaip ten
tik be akmenio

atmenu –
prie kapo Strazdelio
už akmenio
ten lenciūgais pririštas vėjas.

Kelionė

Jūrei Jotvilei

Mano namas
kaip didelis būgnas
kurį muša mažytė šamanė
ir tas ritmas išjudina pūgą
ir pasaulio virsmus
ir mintis vėjaganė
suvaldo pulkus

čia prieš vėją
užsimeta mėnuo
šviesos ratilą –

kiekviena pabaiga mena pradžią –

per slidžią delčią
šunų kinkinė

palieka takus.

Egipto atspindžiai ir Lietuvos realybės

Pokalbis su Lietuvos nacionalinės
UNESCO komisijos generaline sekretore
Asta Junevičiene

Aldona Žemaitytė: **Miela Asta (leidžiu sau į Jus taip bičiuliškai kreiptis pagal seną pažintį iš senųjų gerųjų laikų, kai bendravome prieš Jums išvykstant į Egiptą), kaip jaučiatės po penkerių metų „tremties“ Egipte sugrįžusi į Šv. Jono gatvę Vilniuje, kur nuo pat Lietuvos Atgimimo įsikūrusi Nacionalinė UNESCO komisija? (Teko girdėti, kad Vilniaus savivaldybė grasina atimti šias patalpas, tarsi neturėtų jokių sentimentų tokiai svarbiai įstaigai, kaip pasaulinės UNESCO valstybinė institucija.) Papasakokite, ką veikėte Egipte, kai Jūsų vyras, diplomatas Dainius, vykdė savo valstybinę pareigą atstovauti Lietuvai Egipto Arabų Respublikoje ir buvo akredituotas taip pat kitose regiono valstybėse...**

Asta Junevičienė: Ačiū, jaučiuosi, tarsi būčiau grįžusi į „namus“. Prieš išvykdamą į Egiptą, Šv. Jono gatvėje dirbau beveik devynerius metus, tuomet ir susiformavo mano žinios ir patirtis labai plačiuose UNESCO veiklos baruose. Egipto Arabų Respublikoje, kaip Jūs teisingai paminėjote, kartu su vyru praleidome beveik penketą metų, per kuriuos šioje šalyje įvyko didžiuliai pasikeitimai. Mums nuvykus į Kairą, Egipte 30 metų viešpatavo prezidentas generolas H. Mubarakas ir jo aplinka. Esu beveik tikra, kad, net likus geram mėnesiui, niekas net nespavo apie galimą perversmą ar „Arabų pavasarį“...

Mudu su vyru, pasikalbėję su ilgiau Kaire reziduojančiais ambasadoriais, netgi planavome per atostogas apsilankyti Damaske, Palmyroje, nuvykti į kitas kaimynines valstybes. Situacija pasikeitė beveik akimirksniu, ir iškart tapo aišku, kad ji skausmingai brendo ilgus metus. Egiptas nuo kitų regiono šalių skiriasi tuo, kad jame nėra (galbūt išskyrus šiaurinį Sinajaus pusiasalį) genčių, kurių tarpusavio ginčai ir konfliktai įtakoją įvykius Libijoje, Sirijoje, Jemene ir kitose aplinkinėse valstybėse. Egipte nėra tiek daug naftos, kaip Saudo Arabijoje, Kuveite ir kitose aplinkinėse šalyse.

Nors ir didžiudamasis išties nepaprasta Senovės Egipto istorija, šiandieninis Egiptas yra labai skurdi valstybė, kurioje gyvena 25 proc. visiškai neraštingų žmonių, dauguma iš jų – moterys. 1953 m. šioje šalyje įvyko perversmas, nuvertęs Britų protektorato paskirtą karalių Faruką Pirmąjį, ir nuo to laiko Egiptą geležine ranka valdė keturi prezidentai, į šį postą sėdė tiesiai iš „kovų lauko“, t. y. jie visi buvo karininkai. Kaip tik Sausio 25-osios revoliucijos metu Lietuvos Respublikos ambasada kėlėsi į naujas patalpas, o mūsų rezidencija tapo iš pirmojo Egipto prezidento generolo M. Naguib'o sūnaus nuomojamas butas. Taigi, pirmasis pusmetis Egipte buvo gana įtemptas, tačiau mes asmeniškai nejautėme didelės grėsmės. Tai, ką 18 dienų tūkstančiai televizijos žiūrovų matydavo savo ekranuose, vyko visiškai šalia, už kokių 5 km., Tahririo aikštėje. Iš esmės tai buvo visų sluoksnių, išskyrus patį „ploniausią“, tačiau turtingiausią ir todėl įtakingiausią, kova su H. Mubarako režimu, grįstu žmogaus teisių ignoravimu, milžiniška korupcija ir pan.

Vėliau istorija pasisuko netikėta linkme. Po gerų metų politinio vakuomo, pirmąkart Egipto istorijoje vykusiuose laisvuose rinkimuose, Respublikos prezidentu tapo Musulmonų brolijos narys M. Mursi. Ši asmenybė ir jo valdymo laikotarpis yra vertinamas gana prieštaringai, tačiau fakto, kad jis buvo išrinktas daugumos, tegu ir pačios skurdžiausios, neraštingos ir kai kuriais klausimais galbūt fanatiškai religingos, ignoruoti negalima. Šiandien gyvenimas Egipte grįžo į savo vėžes, šalis vėl valdoma geležiniu kumščiu, – žmogaus teisių ekspertai teigia, kad prezidentu tapus generolui, buvusiam M. Mursi gynybos ministrui A. F. el-Sisi, modernių laikų Egipto istorijoje dar nebuvo tokio stipraus teisių ir laisvių suvaržymo.

Tačiau turiu prisipažinti, kad politinės peripetijos taip stipriai manęs nedomino dėl keleto priežasčių, ypač todėl, kad aš nemoku arabų kalbos. Kita vertus, dienos Egipte bėgo ne ką lėčiau nei čia, Lietuvoje. Nemažai laiko atėmė dalyvavimas Europos šalių Kalėdų mugėse, – pirmaisiais atvykimo metais,

Asta Junevičienė ir prof. Romas Pakalnis.

Stasio Paškevičiaus nuotr.

2010-aisiais, mūsų, lietuviškas, stendas buvo labai kuklus, o pastaraisiais metais, prieš mums išvykstant, turėjome išsikovoję puikią strateginę vietą, ir mūsų stende egiptiečiai ir Egipte gyvenantys užsieniečiai jau ieškodavo pamėgtų lietuviškų mėsos produktų, saldumynų, suvenyrų. Norėčiau pasidžiaugti ir darsyk padėkoti lietuviškų produktus į Egiptą atgabenti padėjusiems Užsienio reikalų ministerijos ir kelionių agentūrų „Novaturas“ bei „Tez Tour“ darbuotojams, o už geranorišką pagalbą, rengiantis mugei ir jos metu, – ambasados darbuotojams, jų šeimų nariams bei negausiai lietuvių bendruomenei. Po poros metų tapau Europos šalių Kalėdų mugės išdininke – mugės metu surinkti pinigai buvo skiriami įvairiems labdaros projektams visoje šalyje ir tuomet Egiptą pamačiau dar vienoje, ypač varganoje, šviesoje....

Na, o pati įdomiausia mano gyvenimo Egipte dalis prasidėjo susidomėjus Senovės Egiptu ir ši daugiau kaip trijų tūkstančių metų laikotarpį tiriančiu mokslu – egiptologija. Galėčiau apie tai kalbėti dienų dienas... Labai džiaugiuosi, kad man pasisekė susipažinti ir išklausti puikių egiptologų paskaitų; su Dainiumi aplankėme žymiausias archeologines vietas. Tikrai nepamiršiu keleto savačių, praleistų dr. Z. Szafranski vadovaujamoje Lenkijos Viduržemio jūros šalių archeologijos centro Kaire misijoje, jau daug metų dirbančioje nuostabioje moters faraonės Hatčepsutės pomirtinėje šventykloje Deir el-Bahri, Vakariniame šiandieninio Luksoro krante.

Aldona Žemaitytė: **Grįžkime į Lietuvą. Priminkite mūsų skaitytojams, kokie uždaviniai iškyla ir kokie darbai tenka Jums ir Jūsų bendradarbiams Nacionalinėje UNESCO komisijoje. Konkrečiai kalbant, kokia yra Komisijos struktūra, ar ji yra analogiška kitų valstybių Nacionalinėms UNESCO komisijoms... Gal Lietuva išsiskiria savo temų ir problemų specifiškumu?**

Asta Junevičienė: Kaip ir kitose pasaulio valstybių nacionalinėse UNESCO komisijose bei jų sekretoriatuose, mūsų veikla yra skirta bendradarbiavimui su ypač plačiu UNESCO veiklos baru – įvairiomis Lietuvos Respublikos institucijomis, nevyriausybinėmis organizacijomis bei visomis suinteresuotomis organizacijomis, besidominčiomis UNESCO veikla. Lietuvos nacionalinės UNESCO komisijos, kurią prieš 25-erius metus įsteigė LR Vyriausybė, nariai yra 25 įvairių valstybinių ir nevyriausy-

binių institucijų atstovai. Aš vadovauju nedideliame sekretoriatu – biudžetinei įstaigai prie Kultūros ministerijos.

Kitų valstybių nacionalinių UNESCO komisijų sudėtis ar struktūra gali šiek tiek skirtis, tačiau visos pasaulio nacionalinės UNESCO komisijos savo veikloje vadovaujasi UNESCO Nacionalinių komisijų chartija. Trumpai tariant, kiekvienos valstybės nacionalinė UNESCO komisija ir jos sekretoriatas išsirenka valstybei aktualias UNESCO sritis, programas, projektus ir juose dalyvauja, pritaikydamos juos savo šalies poreikiams, teikia rekomendacijas ir pasiūlymus UNESCO būstinei Paryžiuje arba UNESCO regioniniams ofisams, dalijasi patirtimi.

Kalbant apie specifiškumą, kaip ir daugelyje Europos šalių, Lietuvoje UNESCO didžiausią dėmesį skiria kultūrai, paveldui, darnaus vystymosi tikslų įgyvendinimui visose valstybės ir visuomenės gyvenimo srityse. O, pavyzdžiui, Afrikos regiono šalys didžiausią dėmesį skiria UNESCO švietimo programoms bei projektams... UNESCO vykdo nemažai tarptautinių gamtos ir socialinių mokslų programų, skatina komunikacinius gebėjimus, rūpinasi žodžio laisve, žurnalistų saugumu

ir pan. Norėčiau pabrėžti, kad kiekviena valstybė, UNESCO narė, savo šalyje privalo įsteigti ir išlaikyti nacionalinę UNESCO komisiją. Tuo tarpu Paryžiuje, UNESCO būstinėje, arba daugiašalėse ambasadose, UNESCO ir savosios valstybės diplomatinio bendradarbiavimo rūpinasi nuolatinės atstovybės prie UNESCO. Man labai pasisekė, kad per savo „karjerą“ dirbau kartu su šviesios atminties Ugne Karvelis ir šiandien Pekine ambasadore dirbančia Ina Marčiulionyte. Šiuo metu aktyviai bendradarbiauju su ambasadoriumi dr. Arūnu Gelūnu. Be to, per tuos metus susipažinau, dirbau ir iki šiol dirbu kartu su dar keliais puikiais Lietuvos diplomatais, rezidavusiais Lietuvos Nuolatinėje atstovybėje Paryžiuje bei pačioje UNESCO organizacijoje.

Kaip jau Jūs, ponია Aldona, užsiminėte, kaip tik šiuo metu Vilniaus miesto savivaldybė svarsto galimybę nutraukti jai priklausančių daugiau kaip 20 metų nuomojamų patalpų Šv. Jono gatvėje nuomos sutartį. 2016–2020 metams Lietuva ambasadoriaus dr. Arūno Gelūno asmenyje yra išrinkta į UNESCO Vykdomąją Tarybą, o dvejus metus netgi bus tos Tarybos vicepirmininkė. Todėl Vilniaus savivaldybės planai mus tikrai stebina ir liūdina... Labai tikiuosi, kad tokie nepamatuoti kai kurių savivaldybės atstovų sprendimai nebus įgyvendinti.

Aldona Žemaitytė: **Darbų kryptys ir apimtys aprėpia įvairias materialaus ir nematerialaus paveldo sritis. Kaip vyksta sureguliuoti plačiašakę Komisijos veiklą Lietuvos mastu? Kas yra aktualiausia šiuo metu? Ar yra nevaldomų procesų, kurie žalingi mūsų senajai ir dabatinei kultūrai?**

Asta Junevičienė: Jūsų paminėtos materialaus ir nematerialaus kultūros ir gamtos paveldo sritys ištis yra vienos problemiškesnių mūsų kasdieninėje veikloje. Visi didžiujamės ir pasauliui giriamės net keturiomis mūsų šalies vietovėmis, įtrauktomis į UNESCO Pasaulio paveldo sąrašą. Tačiau dažnai Lietuvos valdininkai pamiršta, kad šis statusas yra labai įpareigojantis: kiekviena valstybė, turinti savo teritorijoje pasaulio paveldo vertybių, privalo vadovautis UNESCO Pasaulio gamtos ir kultūros paveldo apsaugos konvencija ir jos įgyvendinimo gairėmis, paisyti Pasaulio paveldo komiteto sprendimų bei Pasaulio paveldo centro bei patariamųjų organizacijų rekomendacijų.

Nukelta į 8 psl.

Kultūros kronika

Po sėkmingo pasirodymo Londone sausio mėnesį styginių kvartetas „Mettis“ pavasarį pasitinka koncertu Manchesteryje, Karališkajame Šiaurės muzikos koledže (Royal Northern College of Music). Kvartetas dalyvavo koledžo kamerinės muzikos festivalyje, pristatančiame jaunos perspektyvius atlikėjus iš viso pasaulio. Koncertas vyko kovo 4 d. Karališkojo Šiaurės muzikos koledžo koncertų salėje, skambėjo Felixo Mendelssohno, Roberto Schumanno bei Maxo Regero kūriniai. Karališkojo Šiaurės muzikos koledžo kamerinės muzikos festivalis – vienas svarbiausių koledžo renginių, suburiantis klasikinės muzikos profesionalus, studentus bei ištikimus klausytojus vienoje labiausiai prestižinių Jungtinės Karalystės konservatorijų. Šiemet festivalis akcentavo XIX amžiaus vokiečių romantikų kūrybą bei jos atgarsius XX amžiuje.

Kovo 9 d. Lietuvos Respublikos ambasadoje Berlyne atidaryta fotomenininko Iridijaus Švelnio pirmoji personalinė fotografijos paroda Vokietijoje „Gyvenime viskas paprasta, bet nelengva“. Savo kūryboje autorius beveik kiekviename fotografijos kadre naudoja „žuvies akies“ metodą, todėl jo fotografijoje vaizdins įgauna apskritimo formą, matančią 180 laipsnių kampą. Fotografija autorius domisi jau 20 metų. Fotografuoti pradėjo naudodamas ZENIT fotoaparata. Šiuo metu dirba naudodamas skirtingas technikas: tiek analogines, tiek šiuolaikines. Šiuo metu fotografas kuria naudodamas skaitmenines fotografijos technologijas. Menininkas savo kūryboje sujungia fotografiją, psichologiją, filosofiją, jo fotografijose yra gamtos, dvarų, senamiesčių architektūros fragmentų motyvų iš įvairių pasaulio šalių.

Kovo 2–7 dienomis tarptautiniame 56-ajame Kartagenos filmų festivalyje Kolumbijoje parodyta lietuvių režisieriaus Šarūno Barto filmų retrospektyva. Tai pirmas kartas, kai į seniausio Lotynų Amerikos kino festivalio programą įtraukiamas lietuvių kūrėjo darbas. Festivalio programoje parodyti šeši režisieriaus Šarūno Barto filmai: „Ramybė mūsų sapnuose“ (2015), „Praėjusios dienos atminimui“ (1990), „Namai“ (1997), „Koridorius“ (1995), „Mūsų nedaug“ (1996) ir naujusias, Pompidou centro užsakymu sukurtas autoportretinis trumpametražis filmas „Kas jūs ir kur esate, Šarūnai Bartai?“ (2016). Festivalyje dalyvavo ir retrospektyvos programos filmus pristatė Šarūnas Bartas ir filme „Ramybė mūsų sapnuose“ vaidinusi aktorė Ina Marija Bartaitė.

Egipto atspindžiai ir Lietuvos realybės

Atkelta iš 7 psl.

Deja, Lietuva nevertina ir taip, kaip UNESCO reikalauja, nesaugo nei Vilniaus istorinio senamiesčio, nei Kuršių nerijos. Ačiū Dievui, kad nors Kernavės archeologinė vietovė ir Struvės geodezinio lanko punktai nekelia didelių problemų. Grįžtant prie Vilniaus senamiesčio ir Kuršių nerijos, turiu pripažinti: šių vietovių teritorijų planavimui, išsaugojimui ir tvarkymui (valdymui) Lietuva neskiria reikiamo dėmesio, o kartais atrodo, kad netgi priešingai – teisės aktai rengiami tyčia sudarant kuo labiau sujauktą išpūdį, kad kairė nežinotų ir nesidomėtų ką daro dešinė, kad nebūtų nei kaltų, nei atsakingų. Šiuo metu Seimo plenarinio posėdžio laukia Lietuvos Respublikos Nekilnojamųjų kultūros paveldo vertybių apsaugos įstatymo pakeitimo projektas. Jame apskritai užsimota uždrausti humanitarinių, gamtos ir socialinių mokslų specialistams vykdyti taikomojus mokslinius paveldo tyrimus, nors šie mokslai XXI amžiuje yra viena iš pagrindinių priemonių pažinti materialųjį kultūros paveldą ir šių mokslų reikšmė paveldo išsaugojimui tik didėja. Tuo tarpu planuojama neribotas teises suteikti architektūros ir statybos inžinerijos bakalaurams, kad jie vykdytų taikomojus mokslinius tyrimus. Bet juk nė viena Lietuvos aukštoji mokykla šių profesijų pirmosios pakopos studijų studentams nesuteikia kvalifikacijos atlikti mokslinius tyrimus. Šiuo atveju aukštojo mokslo suteikiamą kvalifikaciją siūloma pakeisti „profesinių žinių patikrinimo nustatyta tvarka“. Jei kilnojamojo kultūros paveldo srityje ardomuosius tyrimus atlikti gali tik restauratoriaus profesiją turintieji asmenys, tai nekilnojamąjį kultūros paveldą galės ardyti ne specialistai, o bet kuris architektas, išlaikęs profesinio žinių patikrinimą nustatyta tvarka.

Kalbant apie nematerialųjį kultūros paveldą, deja, Lietuva dažnai kiek kitaip jį suvokia, negu kitos UNESCO valstybės narės arba, kitais žodžiais tariant, beveik visos pasaulio valstybės, kurios yra sutarusios, kad nematerialusis paveldas yra gyvas, nuolat besikeičiantis, einantis per laiką ir kartas... O mes nematerialųjį paveldą dažniausiai matome kaip iš senelių paveldėtą kadaise kasdienybėje svarbų, o šiandien tik per šventes išsitraukiamą drabužį, kurio negalima nei persiūti, nei palopyti, nei ką nors nukirpti ir toliau nešioti kasdien ir su džiaugsmu. Net jei tokiam „teatre“ puikiai vaidina aktoriai, toks „drabužis“ atlieka tik rekvizito vaidmenį. Tai ne gyvenimas, o gyvenimo imitacija. Mūsų tradicinės kultūros ar nematerialaus kultūros paveldo specialistai ir ekspertai, turėdami pačius geriausius ketinimus, vis dėlto nepakankamai vertina bendruomenės ir nesuvokia, kuo jos gyvena, kas joms svarbu ir vertinga šiandien. Noriu tikėti, kad ateityje nematerialųjį kultūros paveldą mėginsime ne tik „suprasti“, bet ir priimti jį pagal besikeičiančios visuomenės pokyčius ir prie jo prisitaikyti.

Aldona Žemaitytė: **Kuri iš visuomenės veiklos sferų UNESCO globojamos teritorijose yra labiausiai pažeidžiama ir jai tenka skirti daugiausia dėmesio ir rūpescio? Ar pavyksta sutarti ir susitarti su institucijomis, privalančiomis rūpintis mūsų paveldo išlikimu?**

Asta Junevičienė: Kaip jau minėjau, tradiciškai aktualiausi klausimai yra susiję su Vilniaus senamiesčio ir Kuršių nerijos autentiškumo bei jų pasaulinio unikalumo išsaugojimu. Mane neramina ir skaudina, kad ir Vilniaus senamiestyje, ir Kuršių nerijoje nyksta toms vietovėms būdinga atmosfera, socialinės ir kultūrinės tradicijos, vietos dvasia ir gyvenimo būdas, o pagrindiniu vertinimo kriterijumi valdininkams tampa finansai ir „pridėtinė vertė“.

Žinoma, Lietuvoje yra puikių asmeninių iniciatyvų, grįžus į Lietuvą smagu pastebėti besimezgančią savanorystę, mecenatystę, Vilniuje ir kituose miestuose gausu parodų, koncertų ir renginių, mane žavi lietuviškas dizainas, atsidaro naujos parduotuvėlės, jaukūs restoranėliai, dažnai išgirstu apie įvairių sričių mokslininkų pasiekimus... Tačiau pažvelgus į valstybės ar savivaldybių įstaigų veiklą kartais atrodo, kad gyvenimas Lietuvoje vyksta dviem „sluoksniais“ – gyvas, judrus, iniciatyvus, linksmas „privatus gyvenimas“ ir konservatyvus, inertiškas ar net, atrodo, vengiantis atsiliepti į visuomenės poreikius „valdiškas“...

Aldona Žemaitytė: **Ar turite pakankamai laisvalaikio? Jei taip – kokie Jūsų mieliausi užsiėmimai ir pomėgiai?**

Asta Junevičienė: Laisvalaikio turiu, tačiau kaip ir daugumai mūsų, man jo labai trūksta. Mieliausias ir įdomiausias užsiėmimas, manau, ilgam – egiptologija. Esu rimtai ja susižavėjusi...